

PETER KNAUER SJ

A HIT ALAPVETÉSE NAPJAINKBAN HOGYAN ÉPÜL ÚJJÁ A FUNDAMENTÁLIS TEOLÓGIA?

Forrás: „*Stimmen der Zeit*” (Kaulbachstraße 22a, D-80539 München) 109 (1984/3) 200–208.
[Http://peter-knauer.de](http://peter-knauer.de). Teljes, szöveghű fordítás.

A szerző német katolikus teológus, a fundamentális teológia emeritus professzora a jezsuiták St. Georgen Filozófiai és Teológiai Főiskoláján Frankfurtban. 2003 óta Brüsszelben a Foyer Catholique Européen és a Jesuit European Social Center (JESC) munkatársa. Folyóiratunkban az utóbbi években a 2014., 2013. és 2011. évfolyamunkban publikálhattuk tanulmányait. Főműve „*Der Glaube kommt vom Hören, Ökumenische Fundamentaltheologie*” címmel 7., újonnan átlgozott kiadásban 2015-ben jelent meg (Books on Demand, Norderstedt). Ugyanebben az évben 80. születésnapjára hagyta el a sajtót a „*Glaubensverantwortung in Theologie, Pastoral und Ethik, Für Peter Knauer SJ*” c. ünnepi kötet Stephan Ernst és Gerhard Gäde gondozásában (Herder, Freiburg).

Összefoglalás: A klasszikus fundamentális teológia úgy vélte, hogy Isten szavának tényleges elhangzása az észszel legalábbis plauzibilissé tehető. A hermeneutikai fundamentális teológia ezzel szemben kimutatja, miképpen tudja a keresztény tanítás pusztán a tartalma által megértetni azt az igényét, hogy Isten szava. A hit nem támaszkodik az észre, és ezért nem is lehetségesek érvek a hit elfogadására. Mindazonáltal a hitttel szemben felhozható minden ellenvetést magának az észnek a hatókörében kell megcáfolni. Semmit sem szabad ugyanis elhinni, ami a saját törvényszerűségéhez hű észnek ellenmond.

„Fundamentális teológián” a hittudománynak azt az ágazatát értjük, amely a hit megalapozásával foglalkozik. A latin „fundamentum” szó jelentése: alap. A fundamentális teológia tehát teológiai alapkutató, amelynek központi kérdése a következő: hogyan adhatunk számot nem hívőknek, de saját értelmünk színe előtt is felelős módon a hitről?

Nyilvánvaló, hogy alapvető teológiára csak akkor van szükség, ha a keresztény üzenet igazságigénnyel lép fel. Így is tesz. Bár sokan gondolják, hogy minden vallás érzület dolga, a keresztény üzenet önértelmezése más. Azt akarja, hogy igaznak és megbízhatónak fogadják el. Ekkor viszont önként adódik a kérdés, hogy vajon joggal támaszt-e igényt az igazságra. Hiszen sok vallás hivatkozik kinyilatkoztatásra, s mivel ellentmondanak egymásnak, nem lehet mindegyik egyszerre igaz. Az ateizmus eleve elutasítja az Istenről való beszédet. Akkor hát kinek van igaza?

Azt gondolhatnánk: ha ennyiféle vélemény létezik, lehetetlen eldönteni. A keresztény üzenet azonban azt állítja, hogy képes helytállni minden vallással és világnézettel szemben. Készséggel ad teret mindenfajta kritikus vizsgálódásnak és nem tér ki egyetlen kérdés elől sem. Épp ezért dolgoz ki fundamentális teológiát, amely első helyen azt kutatja, hogy mit jelent egyáltalán a keresztény üzenet.

A keresztény üzenet azt állítja, hogy Isten megszólít bennünket, embereket, és ezáltal közösségben vagyunk vele. Isten itt olyanként kerül szóba, akitől minden valóság függ. Az Istennel való közösség azt jelenti, hogy az embernek már nem kell

önmagáért aggódva élnie. Az Istennel való közösség abban áll, hogy az ember felvételik Istennek Isten iránti, az Atyának a Fiú iránti szeretetébe. Ezt a meggyőződését a kereszténység a názáreti Jézusra hivatkozva hirdeti. Jézus istenfiúságában hinni azt jelenti, hogy szava alapján tudjuk: Isten vele együtt és őérte fogad el bennünket. Aki valóban ráhagyatkozik erre a hitre, annak elegendő védelmet ad minden hatalommal szemben. Aki a szó teljes értelmében hisz, azt semmilyen ajánlat vagy fenyegetés nem kényszerítheti arra, hogy az embertelenség eszköze legyen mások kezében. A keresztény hit célja ekként az, hogy megfossa erejétől a saját magunkért érzett szorongásunkat. Hivatkozási alapja ezért az az emberi szó, amellyel Isten szólít meg bennünket.

Sem racionalizmus, sem fideizmus

A kérdés tehát: hogyan igazolható, hogy ebben a keresztény üzenetben csakugyan Isten szavával van dolgunk? Amikor a hit ilyen megalapozására vállalkozunk, mindenképpen el kell kerülnünk két, egymással ellentétes hibát, a racionalizmust és a fideizmust. A *racionalizmus* arra tesz kísérletet, hogy a keresztény hitet a „ratio”-ra, az emberi észre vezesse vissza. A hit ekkor végső soron filozófia volna, melyet az ember a saját céljára alkot meg. Igazsága nem különbözne a puszta értelmi belátástól.

Ha azonban ténylegesen sikerülne teremtményi okokkal igazolni a hitet, akkor ennek végzetes következményei volnának. A keresztény üzenet ugyanis azt állítja, hogy igazsága csak a Szentlélekben való megismerés számára hozzáférhető. Komolyan „nem mondhatja senki: »Jézus az Úr«, csak a Szentlélek által” (1Kor 12,3). Önerőből senki sem képes hinni, a hit csak az Istennel való közösség révén lehetséges. Hagyományosan úgy mondják ezt, hogy a hit kegyelem. Voltaképp a keresztény üzenetnek épp ezt az igényét cáfolná, ha igazsága földi belátás útján volna megközelíthető. Ha az állítólagos isteni szó tágabb, még átfogóbb keretbe illeszhető, akkor bármi lehetne, csak egyvalami nem: valódi isteni szó. Ugyanígy a racionálisan megalapozott hit is más volna, mint a keresztény hit.

Csak hogy az ezzel ellentétes zátony, a *fideizmus* is elkerülendő. A szó a ‚hit’ jelentésű latin *fides*-ből származik. A fideizmus azt jelenti, hogy megtagadjuk a hit iránti felelősség vállalását, s csupán az útbaigazításra szorítkozunk: „ezt hinni kell!” Az igazolás fideista modellje először már a bűnbeesésről szóló elbeszélésben megjelenik. Ott a kígyó mondja: egyetek csak a gyümölcsből, és „szemetek felnyílik, olyanok lesztek, mint az istenek, akik ismerik a jót és a rosszat” (Ter 3,5). Ugyanígy a fideizmus is felszólítás: „először fogadd el az üzenetet és hidd el anélkül, hogy megvizsgálnád. Akkor látni fogod, mennyire igaz”. Az efféle hit, ha annak nevezhetjük egyáltalán, vak elhatározás volna. Azt kellene bebeszelnem magamnak, hogy a vakság látóvá tesz. Mellesleg a jobb- és baloldali fasizmus különféle formáinak is ilyen fideista szerkezete van: a fasizmus egy embercsoport tántoríthatatlan hite saját hívő voltában.

A keresztény hit iránti felelősség vállalásának egyérelműen különböznie kell mind a racionalizmustól, mind a fideizmustól. A hitet nem eredeztetheti sem racionális evilági belátásból, de fordítva is igaz: nem vonhatja ki az ész kritikus vizsgálódása alól.

A klasszikus fundamentális teológia

Ma mindenekelőtt a fundamentális teológia két alapvető felfogásáról folyik vita. Az egyiket régebbi vagy klasszikus, a másikat újabb vagy hermeneutikai fundamentális teológiának nevezem. A klasszikus fundamentális teológia már a 19. és a 20. század fordulóján eljutott kibontakozásának végpontjára. Az újabb, hermeneutikai fundamentális teológia ellenben talán sokkal mélyebben gyökerezik az egyház hagyományában.

A fundamentális teológia két formája főként abban különbözik egymástól, hogy eltérő választ adnak arra a kérdésre: hogyan ismerjük fel, hogy a keresztény üzenet valóban Istentől származik?

A régebbi, klasszikus fundamentális teológia következőképpen jár el: először bizonyítani próbálja Istent. Úgy véli, az oksági elv segítségével a világból mint okozatból következtetni tud Istenre mint okra. Miután pedig megbizonyosodtunk Isten mint mindenható hatóok létezéséről, kézenfekvő, hogy számolnunk kell isteni kinyilatkoztatással, a többi már a kinyilatkoztatás tényleges megtörténének bizonyításán múlik. A klasszikus fundamentális teológia ezt a csodákra és jövendölésekre hivatkozva végzi el. „Csodákon” a természeti törvények Isten általi felfüggesztését érti, „jövendöléseken” pedig eljövendő események helytálló előrejelzését. Ha valaki például halottakat támaszt fel, akkor bizonyítottan Isten küldöttje. Kötelességünk tehát elhinni, amit mond.

A klasszikus fundamentális teológia szerint a gondolatmenet eddig a természetes észre épül. Az a tény, hogy Isten beszél, nem hit, hanem bizonyíték kérdése, a bizonyítékból pedig logikusan következik, hogy hinni kötelező. Maga a hit csak akkor veszi kezdetét, amikor teljesítjük a felismert kötelességet. A hit csupán a kinyilatkoztatás tartalmára vonatkozik. E tartalom lehet mégoly kevésbé belátható, de el kell hinni, mert Isten nyilatkoztatta ki.

Mindez logikusan összefüggő és talán nagyon is tetszetős gondolati építmény. Képviselői ezt tüntetik fel katolikus tanként, hiszen az I. Vatikáni Zsinat kifejezett tanítása szerint a hit ésszerűségét az adja, hogy csodák és jövendölések alapján bebizonyítható a keresztény üzenet isteni eredete (vö. DS 3009).

Ugyanakkor a klasszikus fundamentális teológia rendszerével szemben *egész sor kifogás* adódik.

Először is istenbizonyítási kísérlete logikailag korántsem hibátlan. Az a vélekedés, hogy a világból egy mindenre kiterjedő gondolati elv, ti. az ok és okozat törvénye alapján Istenre lehet következtetni, valamely átfogó rendszer alkotórészeként fokozná le Istent. Ez ellentmond Isten felfoghatatlanságának, amelyet a katolikus hagyomány mindig is tanított.

Szigorú értelemben véve nem Isten bizonyítható, hanem saját, Istentől való függőségünk, amelyet általában teremtménységnek nevezünk. Istentől tehát mindig csak a tőle különbözőt fogjuk fel, amely teljes egészében Istenre utal. Így minden istenismeret csupán utalásszerű, vagyis analóg ismeret marad. Az analógia azt jelenti, hogy a világ azért hasonló Istenhez, mert maradéktalanul neki köszönhető. Isten ellenben nem hasonló a világhoz. A világ hasonlósága Istenhez tehát teljes mértékben egyoldalú. Nincs hasonlóság Isten és a világ között. Ezért az is ki van zárva, hogy a keresztény üzenet Istene emberi önprojekció volna. Az olyan Isten ugyanis, akit az ember önmagából vetít ki, hasonló volna a világhoz és az

emberhez, és ekként már nem lenne a keresztyény üzenet Istene.

A második kifogás a klasszikus fundamentális teológia csodaértelmezésével szemben hozható fel. A természeti törvények felfüggesztése értelmében vett csodák történetiségének bizonyítása aligha könnyű feladat. Valamiképpen a csodákban is hinni kellene, ekkor viszont a hit megalapozásában már nincs szerepük. Lehet, hogy a klasszikus fundamentális teológia végképp félreérti a csodákat, hiszen maga az egyház tanítja, hogy a természet rendjét sehol sem függeszti fel természetfölötti rendeltetése (vö. II. Vatikáni Zsinat, *Apostolicam Actuositatem* kezdetű dekrétum a világi hívek apostolkodásáról, 7,2). A Jézus csodáiról szóló beszámolók pedig a krisztológiai dogma fényében értendők: Jézus istenfiúsága egyedül annyiban van hatással emberségére, hogy Jézus bűn nélkül való és így másokat is megszabadíthat bűneiktől. A keresztyény dogma szerint Jézus mint ember „minden szempontból hasonló hozzánk, a bűnt kivéve” (DS 301, vö. Zsid 4,15).

A klasszikus fundamentális teológiával szembeni harmadik kifogásunk a racionalizmus gyanújával él. Ha ugyanis természetes észokok alapján valóban belátható, hogy az ember köteles hinni, akkor a hit már nem természetfölötti. S ha bizonyítható, hogy Isten csak az igazságot mondhatja, s hogy csakugyan beszélt, akkor éppenséggel logikailag belátható, hogy a kinyilatkoztatás tartalma igaz. Ez ellentmond az I. Vatikáni Zsinat kifejezett tanításának, miszerint a kinyilatkoztatás igazsága elrejlík a bölcsek és okosak elöl, és csak természetfölötti módon – tudniillik a hitben – ismerhető meg (vö. DS 3015 és Mt 11,25).

Hermeneutikai fundamentális teológia

Mindeme kifogások a klasszikus fundamentális teológiával szemben rákényszerítenek, hogy másképpen építsük fel a fundamentális teológiát. Ez egy hermeneutikai fundamentális teológia különböző formáiban valósul meg. A „hermeneutikai” jelző a „tolmácsolni”, „érthetővé tenni”, „megértéshez segíteni” jelentésű görög szóból ered. A fundamentális teológia akkor hermeneutikai, ha minden fogalmát a megértés kérdése felöl közelíti meg és ennek összefüggésében értelmezi. Mivel jár mindez a hit megalapozásának arra a módjára nézve, amely szerint a megalapozandó hit természetfölötti kell, hogy legyen?

A klasszikus fundamentális teológia lényegében történetietlenül látott munkához. Azt próbálta megmutatni, hogy az embernek némi töprengés után magától be kell látnia, hogy van Isten. A hermeneutikai fundamentális teológia máshogyan jár el. Kiindulópontja az a történeti tény, hogy valóságos életünkben már régóta jelen van a keresztyény igehirdetés. A keresztyény igehirdetés azt állítja magáról, hogy Isten szava. Kézenfekvő tehát, hogy őt magát faggassuk arról, hogyan érti az „Isten” szót, hiszen a keresztyény istenfogalom más, mint az, amelyhez vágyainkat és elképzeléseinket követve magunktól bukkanunk rá.

A keresztyény üzenet azáltal vezet be az istenfogalmat, hogy minden tapasztalati valóságot teremtményiként értelmez. A bibliai hagyomány szerint Isten az, „aki nélkül semmi sincs”. Kijelenthető tehát: a világ teljes egészében tőle függ, de úgy, hogy közben megőrzi önállóságát.

A hermeneutikai fundamentális teológia csak utólag törekszik rá, hogy kifejezetten bizonyítsa a világ teremtményi mivoltát, amelyet a keresztyény üzenet kijelent. A teremtményiséget értelmi belátásnak tekinti, hiszen pontosan annyiban vagyunk

teremtények, amennyiben egyáltalán létezőnk; teremtményiségünk tehát leolvasható létünkről. Egy hermeneutikai fundamentális teológia számára a hit legelőször „Isten szavára”, az Istennel való közösség történéseire irányul.

A világ teremtményi mivoltának bizonyítása azon alapszik, hogy minden evilági valóság ellentétek egysége. A véges lét egyszerre lét és nemlét. Lét és nemlét egyidejűsége végső soron nem érthető másként, csak mint „maradéktalan vonatkozás valamire a tőle való maradéktalan különbözőségben”. Minthogy a világ valóban Istentől függ, saját létet illeti meg. Mivel azonban megmarad Istentől különbözőnek, létét nemlét hatja át.

Mindazonáltal az így nyert istenfogalom paradox módon a legnagyobb kifogás, amely egyáltalán az „Isten szaváról” való beszéddel szemben felhozható.

E szerint az istenfogalom szerint a világ Isten-vonatkozása merőben egyoldalú. A világ függ Istentől, és nem fordítva. Isten nem része semmilyen kölcsönös vonatkozások alkotta rendszernek, hanem kívül áll minden rendszeren. Benne „nincs változás, még árnyéka sem a változásnak” (Jak 1,17). Akkor hát lehetséges egyáltalán emberi közösség Istennel anélkül, hogy magát Istent változásnak vetné alá?

A klasszikus fundamentális teológia úgy vélte: ha Isten mindenhatósága biztos tény, akkor nem kérdés többé, hogy képes különleges módon kinyilatkoztatni magát. Az új hermeneutikai fundamentális teológia ellenben belátja, hogy a különleges kinyilatkoztatás és így az Istennel való emberi közösség korántsem magától értetődő közhely. Hogyan ismerünk fel valamely különleges isteni cselekvést, ha amúgy is minden, ami történik, maradéktalanul és minden mást megelőzően Istentől függ? Hogyan őrizhetjük meg Isten transzcendenciáját és felülmúlhatatlanságát, s mondhatjuk mégis, hogy emberi szóval beszél hozzánk? Hogyan mondhatjuk, hogy Isten szeret bennünket, embereket, ha szeretete nem mérhető semmi teremtetthez?

Ilyen kérdéseket a klasszikus fundamentális teológia egyáltalán nem tesz fel. Eleve kerülni igyekszik mindenfajta elbizonytalanítást. Így azonban óhatatlanul rossz szolgálatot tesz a hit megalapozásának.

A hermeneutikai fundamentális teológia helyt ad az Isten szaváról való beszéd elleni kifogásoknak, s magától a keresztény igehirdetéstől vár választ az ellenvetésekre.¹

Hogyan mondhatjuk tehát, hogy „közösségben vagyunk Istennel” anélkül, hogy ekként önmagunkkal együtt Istent is változásnak vetnénk alá? A keresztény üzenet válasza az, hogy Isten irántunk való szeretete már előzőleg Isten kapcsolata Istennel, az Atyáé a Fiúval. Az Isten Szentháromságát kimondó tanítás arról szól, hogy mi teszi lehetővé közösségünket Istennel. Csak akkor bizonyosodunk meg arról, hogy imánk eljut Istenhez, ha imádságunkban Isten saját Fiának hangját hallja (vö. Róm 8,15). Az Istennel való közösségnek nincs más módja, mint a Fiú közössége az Atyával a Szentlélekben.

A keresztény igehirdetés ezt a Názáreti Jézusra hivatkozva jelenti ki. Tőle ered a keresztény hit. A keresztény hit szerint felvétettünk Istennek Isten iránti, az Atyának a Fiú iránti szeretetébe. Aki ezt a hitet igaznak fogadja el, egyúttal

¹ Részletesebben l. Peter KNAUER: *Der Glaube kommt vom Hören. Ökumenische Fundamentaltheologie*. Schadel, Bamberg, ³1983. Ua.: Books on Demand, Norderstedt, újonnan átdolgozva, ⁷2015.

megvallja, hogy az üzenet eredetileg Isten szeretett Fiától származik. Mindenki más egyedül általa lehet közösségben Istennel.

Hogyan is beszélhetnénk értelmesen „Isten szaváról” Isten emberré válása nélkül? Hiszen „Isten szava” azt jelenti, hogy Isten eleve emberi szóval szólít meg bennünket. Emez csak abban az esetben lehet érthető, ha Isten Fia emberré lett. Jézusban mint Isten Fiában hinni azt jelenti, hogy szava alapján bizonyosak vagyunk benne: Isten azzal a szeretettel fogad el bennünket, amellyel öröktől fogva Jézus felé fordul. Burkoltan erre utal az is, hogy a kereszténység Ószövetségként értelmezi újra Izrael szentírását (vö. 2Kor 3,12–18). A keresztény igehirdetés szerint a Szentlélekkel eltelve lenni nem más, mint annak tudata, hogy Isten e minden teremtményi mértéket felülmúló módon fogad el bennünket.

Ez tehát a keresztény üzenet konkrét tartalma. Amikor arról beszélünk, hogy Isten Szentháromság, a Fiú emberré lett és a hívő közösség eltelt Szentlélekkel, csupán azt fejtjük ki, hogy ez az üzenet valóban nem más, mint az Istentől való megszólítotttság és ekként a vele való közösség történése. Végérvényesen csak Isten szentháromságos (trinitárius) értelmezésében nyer értelmet beszédünk arról, hogy Isten emberi szóval szólít meg bennünket.

A klasszikus fundamentális teológiában az a tény, hogy Isten beszél, voltaképp nem állt belső összefüggésben azzal, amit mond. A klasszikus fundamentális teológia úgy vélte, hogy az „Isten szava” kifejezés tartalmai merőben tetszőlegesen lehetnek, ha bebizonyítható, hogy valóban Isten szól hozzánk. Hittitoknak nem a kinyilatkoztatás tényét, hanem csakis a tartalmát tekintetette.

A hermeneutikai fundamentális teológia ezt egészen másként látja. Számára a kinyilatkoztatás Isten önközlésének történése. A tulajdonképpeni hittitok maga a tény, hogy valóban Isten beszél hozzánk emberi szóval. A különféle kinyilatkoztatott tartalmak csupán megmagyarázzák, hogyan érthető a kinyilatkoztatás valóban Isten szavaként.

A klasszikus fundamentális teológia úgy vélte, képes bebizonyítani, hogy van kinyilatkoztatás. A hermeneutikai fundamentális teológia abból a nyilvánvaló tényből indul ki, hogy a keresztény üzenet saját állítása szerint Isten szava, ám ennek az igénynek az igazsága csak magában a hitben ragadható meg. Amiről azt állítjuk, hogy Isten szava, egyedül abban a hitben ismerhető fel valóban Isten szavaként, amely nem más, mint a Szentlélektől eltelt állapot.

Ellenpróba

Ezt az álláspontot azonban még meg kell védenünk egy súlyos kifogással szemben. Nem arról van-e szó ugyanis, hogy miközben igyekszünk elkerülni a racionalizmust, újra csak a fideizmus csapdájába esünk? Vajon nem tőről metszett immunizációs stratégia-e az az állítás, hogy a keresztény üzenet igazsága csak a hitben férhető hozzá? Azaz végeredményben nem vonakodást jelent-e attól, hogy a még nem hívővel szemben felelősséget vállaljunk a hitért?

Nos, senki sem kívánja meg, hogy a keresztény üzenetet rögtön igazolás nélkül elfogadják. Már a hit elfogadását megelőzően igazolható, hogy követése nem teljesülhet másként, mint a hit által.

A keresztény tanítás azt állítja magáról, hogy Isten szava. Ennek az igényének a

jogosságát cáfolná, ha földi okokból volna levezethető, vagy ha bizonyítani lehetne, hogy bármiféle ellentmondást rejt. Ám éppen ez nem sikerül. Önkényesnek mutatkozik minden eddigi kísérlet arra, hogy a keresztény üzenetet ne a hit által értsük meg. A keresztény üzenettel szemben támasztott kifogások egészen mostanáig csak az üzenet félreértései és meghamisításai árán bizonyultak helytállóknak találónak. Az inkvizíció borzalmi például épp a lényege szerint mindenfajta kényszert kizáró keresztény üzenet eltorzításának következményei. A tárgyához hű keresztény igehirdetés azáltal igazolja magát, hogy a vele szemben megfogalmazott ellenvetések a saját szakterületükön észérvekkel megcáfolhatók. A keresztény igehirdetés az értelemhez fellebbez.

Egyszer egy orosz filozófiatanárral beszélgettem. Eleinte azt gondolta, hogy a vallás igencsak bonyolult. Ezt válaszoltam: „csupán arról van szó, hogy tudjuk: Isten elfogadott bennünket, olyannyira, hogy senki mástól nem kell félnünk. Az igazi szabadság ez és nem más”. Tovább kérdezett: „de mi a helyzet a tudomány és a hit viszonyával?” – „A katolikus tanítás szerint a hit és a valódi értelem, a hit és a valódi tudomány nem mondhat ellent egymásnak. Ahol az állítólagos hithirdetés ellentmond a valóban ésszerű belátásnak, ott csak babonáról lehet szó.” – „Igen”, felelte beszélgetőpartnerem, „de ki mondja meg, hogy mi számít ésszerű belátásnak? Hiszen a tudománnyal is előfordulhat, hogy téved. Ti, hívők, a hit és a tudomány közti ellentmondás láttán bármikor azt mondhatjátok: lám, ez nem is valódi tudomány.” Erre a következőt válaszoltam: „Nem. Ha a tudomány téved, akkor annak igazolása mindig a saját eszközeivel kell, hogy történjék. A valódi hitnek abban kell megmutatkoznia, hogy az ellene felhozott ésszerű kifogásokra a saját szakterületükön adható válasz.” Beszélgetőtársam elégedett volt a válasszal. Rájött, hogy a hit nem az, aminek elképzelte.

S valóban, már az I. Vatikánum az alábbi tanítja egyik szövegében, amelyet a fundamentális teológia Magna Chartájának nevezhetünk (DS 3017): ne gondolja senki, hogy az egyház felfogása szerint beszél, amíg igehirdetése ellentmond az észnek.

„Észen” azt a képességünket értjük, amely nem engedi, hogy megelégedjünk a logikai ellentmondásokkal és így gondolkodásunk kiszolgáltassa magát a tetszőlegességnek. Valamely logikai ellentmondásból ugyanis bármilyen tetszőleges kijelentés levezethető. Logikai ellentmondást eltérni azt jelenti, hogy nem ismerjük el többé az igaz és a hamis közti különbséget. Ez pedig erkölcstelen. Az ész az immunizációs stratégiáknak is elejét veszi. „Immunizációs stratégiának” nevezek minden olyan állítást, amelyről elvben nem mondható meg, hogy mit kellene tennie az ellenfélnek a megcáfolása érdekében. Az olyan kijelentéseket, amelyek összeegyeztethetők merőben tetszőleges dolgokkal, az ész joggal tekinti képtelenségnek.

Így tehát a hermeneutikai fundamentális teológia alap kijelentése marad érvényben: az, hogy a keresztény üzenet emberi szavában csakugyan maga Isten szól hozzánk, pozitív módon csak a hitben ragadható meg. Ez a hit azonban különbözik az önkénytől, mégpedig abban, hogy az ész segítségével minden ellene felhozott kifogás megválaszolható.

Évekkel ezelőtt így hangzott egy légitársaság reklámja: „Utasainknál csak a gép fontosabb”. A frappáns mondat mintájára azt mondhatnánk: a hermeneutikai fundamentális teológiát a hitnél már csak az ész érdekli jobban. Hiszen épp a hit megértése szempontjából az a legfontosabb, hogy bármi áron szavatoljuk az ész önállóságát.

A hermeneutikai fundamentális teológia nézőpontjából az észnek nem feladata, hogy a hit támasztéka legyen. Olyan volna ez, mintha egy sziklatömböt

gyufaszálakkal akarnánk aládúcolni. A hit, ez az életet és halált átfogó bizonyosság végtelenül több, mint az ész. Az észnek azonban szűrőfunkciója van. A kritikai ész sűrű rácsozatán minden babona fennakad. Semmit sem szabad elhinni, ami ellentmond az önállóságát megőrző észnek. A kritikai észjárás egyedül Isten valódi szava ellen nem emelhet helytálló kifogást. A keresztény igehirdetés ettől a tulajdonságától lesz igazán csoda. (A *Mérleg* fordítása)